

Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín:

ZNIČUJÚCI POŽIAR KONVIKTU NA HLAVNOM NÁMESTÍ V TRENČÍNE V ROKU 1951.

V priebehu 20. storočia sa hlavné trenčianske námestie stavebne príliš nezmenilo. Ak odhliadneme od jeho severného konca, kde bola (-1952) postavená budova štátnej banky a oproti dom (1947-) živnostníkov Kardoša a Štrbu, a ak nebudeme mať na mysli zmeny na ploche námestia (najmä odstránenie odpadových jarkov a vtokovej jamy ohraničenej tromi kôlmi pred mestským domom, studní, osvetľovacích stĺpov s karbidkami, premiestňovanie obidvoch sôch a zriadenie ústredného parčíka), tak v 20. storočí na námestí boli novopostavené budovy: pošta (-1931), mestský dom (-1934), sporiteľňa (-1937), a naposledy (-1962) lekáreň. Na rozdiel od predošlých, lekáreň postavilo mesto na pozemku piaristov uvoľnenom zničujúcim požiarom, ktorý nebol doteraz objasnený. Zhrnieme tu základné zprávy súvisiace s touto udalosťou.

Začiatky zástavby terajšieho areálu piaristov, pôvodne však jezuitov, siahajú do roku 1652.

Rozsiahlejšie dobudovanie prebehlo pred koncom prvej svetovej vojny (1918). V medzivojnovom období nehnuteľnosť (okrem kostola) hneď zabral novovzniknutý československý štát, ktorý tiež (ešte v r. 1918) zrušil gymnázium piaristov a zriadil vlastné štátne gymnázium v inej budove (dovtedajšej vyššej dievčenskej školy). Do budovy piaristického kláštora štát umiestnil svoju Meštiansku školu aj Obchodnú školu.

V tejto situácii rektor piaristov Branecký využil možnosť, ktorá zostala, a krátko po r. 1920 s povolením biskupa obnovil Katolícky konvikt (chlapčenský stredoškolský internát). Umiestnený bol na hlavnom trenčianskom námestí v dome (č.9), zo severu priľahlom k budove kláštora piaristov.

Na fotografiách po 1.SV vidíme, že tento dom bol pôvodne nižší, tiež že zo zadnej časti jeho strechy viedlo neobvyklé dlhé potrubie šikmo ku stene kláštora, a ďalej hore po tejto stene, zjavne aby sa získala výška; odhadujeme, že to nebol komín, ale akési odvetranie, čo mohlo najpravdepodobnejšie súvisieť s Považskou chemickou továrňou.

K tejto budove bolo nadstavané poschodie začiatkom 20. rokov (=1920+) s priečelím s oknami v štýle susednej (severnejšej) budovy, strecha však bola celkom iná, zdá sa že prelamaná, s vyšším murovaným okrajom, takže z námestia pôsobí dojem plochej strechy, keďže vlastnú strechu nevidno. Strecha musela byť prevádzkovo pochôdzna (teda nie šindel), lebo na jednej fotografii vidíme niekoľko šarvancov na streche, ako nazízajú na dianie na námestí, opierajúc sa o zvýšený murovaný okraj budovy ako o zábradlie. Na neskorších fotografiách, zrejme v čase 1.SR, nad oknami poschodia vidíme nápis veľkými písmenami "KAT. KONVIKT".

Okrem tejto budovy (č.9), priľahlej zo severu k budove kláštora, konvikt zjavne využíval aj susednú (na severe) jednoposchodovú budovu (č. 11). Na staršej fotografii vidíme, že nad horným radom okien mala akoby zatretý dvojslovný nápis; domnievame sa, že bol pôvodne v maďarskej reči, a mohol označovať katolícky konvikt, keďže Branecký ho v 20. rokoch nezriadil

nanovo, ale iba obnovil v novovzniknutom štáte.

Koncom Benešovho režimu, začiatkom r. 1938, sa zásluhou dlhotrvajúceho úsilia rektora Braneckého podarilo obnoviť gymnázium piaristov (výuka začala v šk. r. 1938/1939), ktoré trvalo počas celého obdobia prvej Slovenskej republiky (1939-1945). Vtedy sa tiež postavila nadstavba nad telocvičňou (dovtedy na streche telocvične bola terasa s akousi verandou, akoby chodbou (strieška na stĺpikoch, zjavne drevené).

V roku 1944 boli obidva domy (č. 9 aj č. 11) konviktu vo vlastníctve študijnej základiny. Tieto školské inštitúcie zriadil ešte Jozef II. (1780-1790) zo zhabaného cirkevného vlastníctva (v trenčianskom prípade jezuitského).

Počas trvania obnoveného piaristického gymnázia aj Katolícky konvikt fungoval naďalej až do r. 1945. Rektor Branecký býval v budove Katolíckeho konviktu na poschodí, v (najjužnejšej) izbe s jedným oknom s výhľadom na hrad. Za obidvoma budovami konviktu (č. 9 aj č. 11) bol spoločný dvor so spevneným povrchom, kde tiež Branecký choval prasce pre konvikt, pretože v konvikte okrem ubytovania poskytoval aj stravovanie.

Po zániku Slovenskej republiky na jar 1945 uchoпил moc Beneš a pomery vrátil späť, v zásade do predvojnového stavu. Zakrátko, vo februári 1948 prevzala moc v štáte komunistická strana na čele s Gottwaldom, a tá ktorá nastolila svoj ešte tvrdsí režim. Hneď po vojne vplyvom zmenených pomerov piaristické gymnázium aj Katolícky konvikt štát organizačne zrušil, funkčne však po fronte ešte zopár rokov pokračovali a postupne išli do zániku. Gymnázium premenovali na druhé štátne gymnázium. Katolícky konvikt bol pod správou IV. referátu Krajského národného výboru pod názvom "III. žiacky chlapčenský domov".

Počas Gottwaldovho režimu (1948-1953) obidve budovy Katolíckeho konviktu vyhoreli.

Datum požiaru nie je jasný, a jeho okolnosti ešte menej. Zo spomienok pamätníkov však vyplýva nasledovné.

Bolo to koncom kalendárneho roku. Ráno, keď ľudia išli do práce, videli len dymiace zhorenisko. Rok požiaru sa z viacerých výpovedí aj okolností podarilo presvedčivo ustáliť na 1951.

Keď po r. 1989 prebiehali reštitúcie, piaristi hľadali údaje aj o vyhorení budov konviktu, kde len mohli, aj v archíve, aj u súkromných osôb. Nenašli nič, ani datum, ani len rok, ani podrobnosti o priebehu požiaru či azda jeho hasení, ani zprávy o vyšetrení okolností udalosti.

Požiar mohol vzniknúť nechcene, alebo mohol byť založený. Rozoberme si obidve možnosti.

Požiar z nedbanlivosti bol v zásade možný, pretože bolo vykurovacie obdobie a vykurovanie bolo iste miestne na pevné palivo. V dotknutej oblasti bola pred polstoročím veľká "chemická továreň", ale v dobe požiaru už nejstvovala.

Jestvovali okolnosti, ktoré mohli v r. 1951 viesť k úmyselnému založeniu požiaru?

Doba bola plná zvrátov a zmien. Bola to (1951) doba stalinizmu, v štáte vládla komunistická strana na čele s Gottwaldom, ktorá (napriek svojim príslubom pred prvými povojnovými voľbami) potierala náboženstvo, tiež hlásala triedny boj a presadzovala i uskutočňovala ho rôznymi spôsobmi (od triednej justície po bezprávne násilie) vo všetkých zložkách a na všetkých úrovniach verejného života. V štáte boli popravení v r. 1950 Žingor, tiež Horáková a spol., v r. 1951 bol proces proti biskupom Vojtaššákovi, Buzalkovi a Gojdičovi, v r. 1952 bol popravený Clementis, tiež Slánský a spol.

Na miestnej úrovni dianie v Trenčíne určoval Oblastný či Okresný výbor Komunistickej strany Slovenska na čele s tajomníkom, ktorým bol Alexander Dubček od júna 1949 do októbra 1951. Na čele trenčianskeho MNV stál poverený Ján Minárik (pred ním bol predsedom do 1. 10. 1951 Štefan Ondrušek, bol odvolaný; po Minárikovi bol predsedom od 15. 1. 1952 Vojtech Kianička).

Predsedom trenčianskeho Okresného súdu bol robotník Jozef Pavelka, absolvent právnickej školy pracujúcich.

V súvislosti s požiarom Katolíckeho konviktu v Trenčíne v r. 1951 stoja za povšimnutie najmä nasledovné udalosti:

- po skončení vojny (1945) nový Benešov režim hneď v celom štáte zrušil cirkevné školstvo, ako aj predtým (1918) Masaryk,
- 1945 po prechode frontu režim zabral Katolícky kultúrny dom, tiež Katolícky konvikt, Piaristické gymnázium a Piaristický kláštor, vyvlastnil aj veľké trenčianske podniky (Benešove dekréty),
- 1948 po prevzatí moci Komunistickou stranou Gottwaldov režim zabral a vyvlastnil aj všetky zostávajúce trenčianske podniky a remeselnícke dielne,
- po skončení vojny (1945) zlikvidovali trenčianskych dominikánov, posledného prinútili odísť 12. novembra 1949 pátra Aquinasa Gaburu,
- spoločenskú atmosféru okolo a po Víťaznom februári 1948, prinajmenej do Gottwaldovej smrti v r. 1953, šťavnato popisuje niekdajší popredný miestny činiteľ vtedajšieho režimu Ján Mrázik v r. 1959 (jeho spomienky sú aktuálne na: <http://www.trencan.6f.sk/0108-Februar1948.html>)
- 13.-14. apríla 1950 a 3.-4. mája 1950 boli v Slovensku zlikvidované mužské rehole a 29.-31. augusta 1950 ženské rehole,
- 3. mája 1950 v noci trenčianskych piaristov (okrem rektora Braneckého) z kláštora na námestí naložili do autobusu a odviezli do sústreďovacieho tábora v Hronskom Beňadiku,
- 26. júna 1950 zriadili tábor nútených prác v Trenčíne na Hlbokej ulici, s kapacitou do 400 zaradencov, v bývalých Masarykových kasárňach (podrobnosti sú v samostatnom článku aktuálne na <http://www.trencan.6f.sk/0106-TaborNutenychPracTN1950.pdf>; pod zriaďovacím dokumentom tábora nútených prác z 19.6.1950 je meno povereníka vnútra Dr. Okáliho, niekdajšieho trenčianskeho gymnazistu,
- v lete 1950 ušlo 7 trenčianskych skautov do Rakúska, chytili ich, pritom bol jeden zastrelený, ostatní odsúdení do Jáchymovských baní,
- vo februári 1951 popravili za vlastizradu Trenčana Eduarda Tesára, niekdajšieho slovenského katolíckeho skauta,
- koncom roku 1951 v noci vyhorel zmieneny Katolícky konvikt (dve budovy na mieste neskoršej lekárne) na trenčianskom hlavnom námestí,
- okolo roku 1952 (-1953) z hlavného námestia strhli sochu patróna hasičov sv. Floriána aj s podstavcom a pamätnou doskou, aj kamenné zábradlie parčíka, na južnom okraji ktorého stála; na tom mieste okraj parčíka zarovnali a ohradili pokračovaním zábradlia, aké bolo už na väčšine ohraničenia parčíka. Sochu sv. Floriána hasiči zakopali ku základom svojej novej zbrojnice na dolnom šanci, doska z podstavca sa našla v r. 1990 v zbierke kamenných predmetov na trenčianskom hrade v podzemí Barborinho paláca, osud podstavca nie je známy,
- začiatkom roku 1953 bola podaná obžaloba na 14 Trenčanov vo veci kvetinárstva R. Lifku, za trestné činy machinácií proti znárodneniu, ohrozenia zásobovania, a iné (spolu 7 t. č.).
- skoro ráno 4. apríla 1953 zbúrali pamätník Štefánika, legionárov a slovenskej rodiny na okraji parku, pred hotelom Tatra.
- Začiatkom 50. rokov (približne, lebo presnejší údaj nemáme) niekdajšieho trenčianskeho farára a dekana, vtedy osemdesiatročného opáta Rudolfa Misza (žil *1871 - †1954), bývalého starostu mesta Trenčín (1924-1928) vyhodili z jeho bytu v budove Mestskej sporiteľne, o ktorej výstavbu (1937) sa zaslúžil.

Po likvidácii cirkevných katolíckych reholí na jar 1950 v Trenčíne bol farárom Dr. Cyril Guniš. Okrem neho v meste ešte zostal niekdajší trenčiansky farár, opát a niekdajší starosta mesta Trenčín žijúci na odpočinku u istej trenčianskej rodiny. Po likvidácii reholí sa ako správca piaristického kostola ešte udržal Jozef Branecký, obľúbená postava života mesta, čo podľa spomienok pamätníkov bolo trňom v oku miestnym činiteľom vtedajšieho povojnového režimu - robili všetko pre to, aby z Trenčína natrvalo odišiel, čo sa im napokon podarilo až v r. 1959.

Keď uvážime okolnosti miestne aj celoštátne, ľahko prídeme k záveru, že požiar Braneckého katolíckeho konviktu prišiel miestnym mocipánom ako na zavolanie - neskôr sa tomu hovorilo "spoločenská objednávka".

Je otázne, ako boli využívané obe vyhorené budovy v čase do vzniku požiaru - či tam Branecký ešte stále býval a či tam ešte bývali študenti.

Požiar sa musel zásadným spôsobom dotknúť najmä rektora Braneckého, pretože vo vyhorenom dome č. 9 mával nielen pracovňu, ale tam aj býval a určite tam mal aj svoje zbierky prinajmenej rukopisné. Hoci Branecký bol medzi ľuďmi všeobecne obľúbený, aj osobne široko znášanlivý, vedel tiež zásadne neprijateľné veci rázne odmietnuť, robieval to ale hladkým spôsobom, ktorý nevyvolával vášne - príkladom je spôsob, ako píše o vojenskej diktatúre majora Dvořáka v Trenčíne po r. 1918. Braneckému aj v nepriaznivých povojnových pomeroch ešte vychádzali diela: posledná kniha v r. 1949, posledný článok v r. 1954 v Katolíckych novinách. Nikde však nenachádzame, ani v článkoch ani v známych osobných vyjadreniach, žiadnu zmienku o tomto zničujúcom požiari jeho konviktu. Žiadnu takú zmienku ani nenachádzame v zverejnených spomienkach niekdajších chovancov Braneckého.

O požiari Katolíckeho konviktu sa v literatúre zmieňuje len Ing.arch. Štefan Androvič, v diele "100 rokov dobrovoľnej požiarnej ochrany v Trenčíne. 1873 - 1973." z r. 1973, na str. 40. V roku 1951 uvádza dva požiare:

- vyhorenie tribúny na štadióne TTS (pozor, štadión pri sokolovni vtedy ešte nestál!) aj s presným datumom 31.10.1951;

- ako druhý požiar v poradí uvádza práve vyhorenie Katolíckeho konviktu, ale už bez datumu, s podrobnosťou, že strecha bola drevená, šindľová. Toto mohla byť pravda v prípade severnejšieho (č.11) z oboch vyhorených domov, zo zachovaných fotografií to nevieme posúdiť; iste to nemohol byť prípad strechy južnejšieho z domov (č.9), pretože mala najviac 30 rokov, a po 1.SV sa už v meste Trenčíne šindľové strechy nerobili. Autor neuvádza, že išlo o dve budovy, ani či zasiahli hasiči, čo sa však zo znenia jeho zmienky dá kladne usúdiť. Z okolností jeho i keď stručného, ale vzácneho (jediného) záznamu možno usúdiť, že čerpal z nejakého prvotného prameňa, a hoci v čase požiaru mal autor 21 rokov, zrejme ho osobne nezažil, lebo práve (v pracovný deň decembra 1951) študoval v Bratislave (absolvoval 1955 u prof. Piffľa).

V čase požiaru nejestvovali všeobecné miestne noviny (Trenčianske noviny začali vychádzať v r. 1960), v ktorých by sa zmienka dala hľadať. V kronike mesta sa, zdá sa (z druhej ruky) požiar konviktu nespomína.

Texty z prieskumu pamiatkárov z r. 1981-1982 o zástavbe pozemku konviktu píšú, ale požiar nespomínajú vôbec.

Požiar druhotne vo svojom diele v Hasičskej ročenke (asi 2016) uvádza tiež pán Stanislav Vančo.

V dobe požiaru ešte nebola dokončená nová požiarňa zbrojnica na dolnom šanci (v prevádzke

od r. 1952), teda ešte bola v prevádzke stará hasičáreň na Hasičskej ulici, čo nebolo ďaleko (okolo Tatry, pretože z pôvodného podjazdu pri sv. Trojici sa okolo r. 1922 stal len úzky prechod). Napriek tomu obidve budovy konviktu celkom vyhoreli.

V roku 1952 bolo vydané búracie povolenie a boli zbúrané obhorené múry po požiari Katolíckeho konviktu. Uvoľnený priestor bol od námestia v plnej šírke zhoreniska (asi 17m) oddelený drevenou stenou s nástenkami, ktorá v svojej hornej časti oblúkovite vybiehala asi poldruha metra do námestia a tvorila tak prekrytie pódia (s čiastočnou ochranou pred dažďom), pod ňou bolo úzke drevené pódium s dreveným zábradlím, zvýšené asi pol metra nad úroveň susediaceho chodníka. Pódium malo zábradlie v styku s (plne priechodným) chodníkom. Vychádzalo sa naň niekoľkými nástupnými schodíkmi uprostred.

Nástenky na drevenej stene boli plytké presklené drevené skrinky, v ktorých boli dobové informácie: vľavo o dopravných nehodách, ďalšie o pracovných výsledkoch, napr. o žatve.

Priestor zhoreniska za drevenou stenou bol nahrubo upravený a občasne sa využíval na predstavenia napr. detského bábkového divadla; vstup do priestoru bol vrátami susednej (od juhu) budovy kolégia piaristov.

Dňa 10. augusta 1961 začala výstavba novej budovy lekárne na hlavnom námestí. Projekt zhotovil v r. 1960 Keramoprojekt Trenčín, hlavný projektant bol Ing.arch. Štefan Androvič (žil 1930 - 2012). Výstavba sa uskutočnila na pozemku uvoľnenom po dvoch domoch, ktoré vyhoreli (1951). Číslovanie domov sa zmenilo tak, že na mieste vyhorených domov č. 9, 11 novopostavená lekáreň dostala číslo 9 a následné číslovanie sa posunulo aby v ňom nebola rezerva; (žiaľ, zmeny čísel domov v Trenčíne sa sústavne nezaznamenávajú, preto určenie historických čísel domov býva spojené s ťažkosťami, nehovoriac o tom, že sa sťahujú názvy ulíc z pôvodného miesta na iné).

Lekáreň na prízemí bola uvedená do prevádzky 18. februára 1963. Nad lekárňou sú na poschodí pracovné priestory lekárne, na dvoch vyšších podlažiach sú 4 byty. Budovu v r. 1962 postavilo mesto na cudzom pozemku (piaristov), čo ani neskôr nebolo uvedené do súladu. Niekedy krátko po r. 2000 mesto v tejto svojej budove už neumožnilo za dovtedajších podmienok aj naďalej poskytovať priestory lekárni, medzitým už zosúkromnenej. Preto sa lekáreň presťahovala do priestorov oproti pošte na námestí, kde dovtedy bol obchod športovými potrebami. Tu lekáreň zopár rokov jestvovala a potom zanikla. Priestory uvoľnené po lekárni na námestí boli viac rokov prázdne, potom (azda krátko pred r. 2010) mesto do nich presťahovalo svoje informačné stredisko (spolu so súvisiacou administratívou na poschodí), ktoré dovtedy od svojho zriadenia bolo v zvýšenom prízemí novoprístavby mestského domu pod sobášnou sieňou, blízko novopostavených podzemných verejných záchodov.

Poznámky:

- 1.SV značí Prvá svetová vojna, 2.SV značí Druhá svetová vojna, 1.SR značí prvá Slovenská republika

- Pamätník Štefánika, legionárov a slovenskej rodiny na okraji mestského parku a námestia pred hotelom Tatra pochádza od autora Jozefa Pospíšila. Postavili a odhalili ho v októbri 1938, zo slávnostného odhalenia jestvuje fotografia. V tom čase, aj v súvislosti s výstavbou podjazdu na začínajúce sídlisko Sihot', pred hotelom Tatra pod mohutným skalným bralom so slávnym rímskym nápisom, vznikalo tam námestie veľmi vhodne pomenované podľa Marca Aurelia. Po zániku 1.SR ho premenovali podľa poslankyne Národného shromáždění za komunistickú stranu Márie Turkovej z Uhrovca - žila 1911-1947, ale v názvoch námestí či ulice prekvapujúco žije v pamäti Trenčína dodnes.

Podľa kroniky mesta, dňa 3. apríla 1953 Rada Miestneho národného výboru (MNV) na svojom

4. zasadaní rozhodla odstrániť Štefánikovu sochu na okraji parku pred hotelom Tatra. Na tom mieste plánovali postaviť Leninovu sochu. Zloženie Rady MNV v roku 1953 bolo: predseda Vojtech Kianička, 1. podpredseda Ján Minárik, 2. podpredseda Koloman Reháč, členovia Ján Mikula, Ján Sýkora, Valent Svitok, Ján Sapák, Koloman Krčík, Anna Kozlovská, Ján Barytus a Dr. Karol Darvaš.

Rozhodnutie uskutočnili ihneď - skoro ráno 4. apríla 1953 súsošie strhli, z čoho jestvuje zopár fotografií a v Trenčianskych novinách v r. 1968 bola uverejnená spomienka p. prof. Pozdišovského, v ktorej spomína tiež súdruha Vojtecha Kianičku. Vojtech Kianička bol okolo r. 1960 predsedom Okresného výboru Zväzarmu. Po r. 1989 v Trenčíne jestvoval obchod - papiernictvo rovnomeného podnikateľa.

Pramene:

*Spomienky a poznámky autora (*1950), tiež autorom zaznamenané spomienky a poznámky niekdajšieho pracovníka odboru výstavby trenčianskeho miestneho národného výboru, trenčianskeho projektanta (v Keramoprojekte aj v Stavoprojekte), významného pamätníka a zaznamenávateľa trenčianskej histórie Ing. arch. Štefana Androviča, s ktorým bol autor v styku pracovnom (od 1984) aj záujmovom intenzívne v období od r. 1987 do jeho úmrtia (2002).*

Fotografia zhoreniska Kat. konviktu je od neznámeho autora, cestou Ing. arch. Št. Androviča, refoto Ing. V. Brabenec, asi 1987.

O pamiatkovom prieskume stručne zhrňuje časopis Pamiatky a príroda, č. 6, v r. 1985.

Autor: Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 10. február 2018.

(Koniec diela.)

Súčasný obsah nie je ani úplný ani konečný.

Toto dielo chráni Autorský zákon.

Autorovi patria práva hlavne podľa autorského zákona, najmä označenie autorstva, nepozmeňovanie diela, udeľovanie súhlasu na verejný prenos a iné rozširovanie, a právo na odmenu za využitie diela.

